

RECORDS

MONTSERRAT PONSÀ TARRÉS

Per la salvaguarda dels drets d'autor està prohibit imprimir aquest document

INTRODUCCIÓ

No és fàcil posar en ordre els records d'una vida. Venen plegats, entrelligats uns i altres, els bons, els que no ho son tant... Curiosament hi ha lapsus de temps, com si algunes èpoques no haguessin existit. Serà que la memòria és sàvia i no vol incidir-hi?

Aquesta narració és fruit dels records d'una nena que vivia en un petit poblet, El Pont de Vilomara, els anys posteriors a la guerra civil. Les situacions eren possiblement iguals, a les que succeïen en altres pobles.

Explica com transcorria la vida en un ambient precari, com la gent havia d'espavilar-se per a sobreviure després del tràngol d'aquella tragèdia que va colpir tothom. Les ganes de viure i tirar endavant, tot i la migradesa d'aquella societat dividida: els rojos i els nacionals.

Des de l'hostal on vivia, a l'entrada del poble, a través de l'enorme balcó que presidia la casa era, no obstant la seva edat, testimoni d'una realitat que s'acabaria. Records d'hàbits i costums, però també d'olors com els d'aquells llessamins que omplien de flaire la carretera, provinents del jardí de la fàbrica de baix davant de l'hostal, o dels sabors mai més retrobats.

De la gent estranya que dia rera dia passava pel poble; de l'escola i el catecisme al que acudien amb fervor; dels jocs al carrer, punt de trobada de petits i grans; de les anades a la font a beure aigua i tants altres costums que la civilització s'ha endut amb el pas dels anys.

Els carrers són ara buits, no hi ha ni nens ni dones. Igual que les places de qualsevol vila, son envaïts pels vehicles. La gent no es comunica. Sovint, ni tan sols amb els veïns del replà. S'ha acabat de ser solidari amb aquells que ho passen malament. Tothom corre, no s'arriba a temps enlloc. La TV serveix a domicili tota la tragèdia que colpeix el mon.

És impossible ajudar, és massa... vet aquí la resposta que rau dins el nostre subconscient. Que sigui el govern qui se'n ocupi! A mi que no m'amoïnin, exclama la majoria, jo ja pago els meus impostos. Què ens ha fet tan insensibles? Per què ens hem vestit amb aquesta espessa cuirassa?

Siguin, aquests **RECORDS**,
pel meu marit Oriol, pels meus fills: Sílvia, Agustí, Rafel, Marc (absent),
Ignasi, Lluís, Natàlia, Maria i Coral, així com per els meus nets: Adrià,
Carla, Maria, Lena, Paula, Martina, Cristina, Ricard, Nina, Oriol, Berta,
Marc, Joan, Laia i Mariona

Per la salvaguarda dels drets d'autor està prohibit imprimir aquest document

Montserrat Ponsa i Tarrés

Soc filla de la guerra, nascuda en un poblet del Bages, El Pont de Vilomara, el 9 març de 1937, en uns moments en que la meua àvia i ma mare vivien sotmeses al terror. Havien vist morir el meu avi i dos oncles de la mare en una mateixa nit. Els havien anat a buscar a entrada de fosc, se'ls havien endut de les seves llars i els havien afusellat. L'endemà, van trobar els cossos a prop de la carretera que porta a Manresa, en el terme de Viladordis. Coneixien bé els que ho van fer, gent del poble, sense cap altre motiu que l'enveja.

El meu pare i dos oncles, el *Carlos* i el *Francisco*, es van haver d'amagar, sota amenaça de mort. L'oncle Dionís germà dels anteriors -missioner de la doctrina cristiana que estava en el Seminari de Cervera-, havia desaparegut als seus vint i pocs anys. Mai vam saber que li havia passat.

El meu poble era petit, sense massa encant. L'únic important -encara avui-, segueix essent el pont romà sobre el riu Llobregat, i una capella visigòtica al cementiri.

Serà perquè ho he sentit explicar tantes vegades que em sembla recordar coses que no són possibles donat els meus pocs anys: vivències a casa dels avis paterns amb episodis de por i de preocupació. Perquè, quan a partir d'entrada de fosc trucaven a la porta, tothom es posava nerviós.

També imatges del comissari republicà al que jo nomenava *pare*. En realitat em referia al de veritat però ell, ho desconeixia i n'estava cofoi. Dels serveis d'auxili social on donaven unes farines pels nens i unes vitamines en forma de xocolatines, el sabor de les quals guardo encara a les palpi-les. De la gent estranya que passava per la nostra casa, l'hostal, que a vegades s'hi aturaven només per a fer un got de vi. De la cartilla de racionament, valuós llibret sense el qual no hi havia queviures.

Els personatges notables

La gent era senzilla. Els personatges més notables eren el metge, el Dr. Francisco Barbero, el mossèn Esteve Subirana, els directors de les dues fàbriques Sebastià Galobart de la de baix -Can Jorba-, i Manuel Torreano de la de dalt -TUSA-, l'Antonio Jover el major propietari del Pont, els mestres Aurèlia Marcos i Fernando Martínez.

La vida al poble

La vida transcorria amb monotonia, els homes treballaven al camp, terres de secà, cereals, algunes oliveres, vinya. A l'entorn del riu, concretament a la finca nomenada l'*Angla*, hi havia un gran cultiu de presseguers.

Les dones laboraven a les dues fàbriques de filats de cotó. M'agradava anar a veure com treballava la meva tia Maria –a la fàbrica de dalt-, contemplar la destresa amb la que els seus dits tocaven els fils, sentir aquella olor que desprenia tot plegat, i el soroll terrible que havien de suportar dins les naus. El cap de les treballadores estava sempre ple de *borra*. Una sirena anunciava l'entrada i la sortida dels obrers-eres.

Les botigues

Les botigues de l'època : cal Jan, ca la Miquelona, ca l'Eulària, cal Ros, pel que fa a queviures, dues carnisseries: cal Benet i cal Martí, la peixateria de la Mieta, la lleteria de cal lleter , ca la Mariangela on venien betes i fils, dues fusteries: cal Sallent i cal Florian, la perruqueria de ca la Ramona que donava servei a les dones, dues barberies ca l'Angelet i cal Cura als homes, cal Pepet cisteller, que adobava cadires i feia cistells. Altre personatge singular era el Pepet *cacahuero* que els diumenges, venia paperines de llaminadures pel carrer. L'estanc amb la senyora Mundeta i el senyor Manel. Dues modistes vestien les dones, la Vicenta de cal Brunet i la Valentina de cal Cosme, la meva tia.

Els mots

Gairebé totes les cases i molta gent del poble tenien un mot: cal dimoni gros, cal dimoni petit, cal casots, cal tres gorretes, cal cigró, ca l'esparver, cal boca de llamp, cal tall de nap, ca la llevadora, cal cap de bombo, ca la xica, cal bleada, cal rata, cal mai badem, cal mansu, cal trumfo, cal nis, cal toia, cal nari, cal tanoca, cal carrota. Al meu pare li deien el mericanetes, però hi havia el rodes amples, el pipii, el sogre de tothom, el caballo loco, el carro de trabuc, la Pepa canera, el cames de bròquil, el pigot...

Costums

Els carros eren el mitjà per a moure's i tragar. Tothom anava a peu a Manresa o a Sant Vicenç quan calia agafar el tren, o fer-se amb coses que no existien al poble. La gent en general no es movia massa. Les dones sortien per anar al camp a dur el dinar als homes quan les campanes tocaven l'Àngelus, al migdia. Per anar a comprar, o per anar a la fàbrica. Vivien segons la llum del sol, es llevaven de matinada i anaven a jòc poc després de fer-se fosc. Els diumenges anaven a Missa, a les vuit els més matiners, a les dotze els més joves. O dissabte o diumenge, la majoria -al menys les dones i quitxalla-, passàvem pel confessionari!

Tot s'aprofitava

Era freqüent veure les dones del poble assegudes a l'entrada de les cases o al carrer quan feia bo, sorgint mitjons i samarretes, fent un jersei de mitja, amb llana aprofitada. **Tot es pot recomboiar**, deia la iaia.

De les camises velles en feia en mocadors, benes i *drapets* (a manera de les actuals gasses) per quan ens fèiem mal. A les puntes hi cosia unes betes. Tota la roba la portàvem marcada amb les nostres inicials amb punt de creu amb fil vermell. Costava molt llençar res.

El cafè

Els homes acostumaven –i encara és vigent avui- anar al cafè a jugar al domino, al tuti, a la manilla, al vint i u, a la botifarra. Algun s'hi jugava fins i tot la collita. Les dones a casa, cuidaven la llar i la mainada, repassaven la roba que, en general, es transmetia de pares a fills. Feien petar la xerrada amb les veïnes quan es trobaven pel carrer. La vida era tranquil·la, monòtona. L'únic que trencava aquella uniformitat era que gairebé tot el poble cantava a l'Orfeó que dirigia el Josep Mª Serra, català convençut que volia, a través d'aquella entitat, procurar obrir els ulls dels seus conciutadans.

La Sala

La Sala era on es muntaven tots els saraus, balls, cine, teatre. Una estufa de llenya era la única calefacció a l'hivern. També els serveis eren especials. La Sala disposava de *palcos* a tot el voltant, llesta per a festes senyalades. Les parets, curulles de cartells de pel·lícules, serien avui enveja dels entesos en cine. El jardí, lloc de trobada quan el fred remetia.

Perquè, feia fred i calor en el cine, -les poques vegades que en feien- però valia la pena suportar-ho tot, per a veure una pel·lícula. Hi assistia el poble sencer. Films que duraven més del compte, per culpa de les còpies que acostumaven a ser dolentes. Es trencaven sovint. El Manel Campàs n'era el responsable, qui les projectava. Home aficionat a la radio i al cinema, estaria entusiasmat amb els ginys nous que controlen la nostra vida.

El pregoner

Les notícies importants eren llegides pel pregoner, que era també l'agutzil. A toc de trompeta feia sortir la gent de les cases. A vegades, per anunciar que havia arribat peix fresc i el seu preu, altres, perquè calia cobrar alguna taxa o posar determinada vacuna. També, perquè algun esdeveniment important havia trencat la monotonia del poble, potser l'arribada d'uns comedians. El sereno era altre personatge singular. De nit, cantava les hores i deia quin temps feia. Si calia protegir-se. No tothom tenia radio. Els interessats anaven a escoltar-la a casa dels pocs que en tenien.

La meva família

Els meus avis paterns eren l'Estevet Ponsa –que van assassinar durant la guerra i jo no vaig conèixer- i la Margarida Riera. Tot i que havien tingut més fills -que havien mort durant l'embaràs o de recent nascuts-, en van sobreviure cinc, la Teresa, l'Isidre, el *Carlos*, el Dionís i el *Francisco*. El meu pare, l'Isidre, havia estat a punt de morir moltes vegades, amb la roba disposada per a vestir-lo. Els meus avis, preocupats, van assabentar-se d'un metge molt bo que vivia a La Roca del Vallès, el Dr. Carreras. Amb molta pena li van portar, lògicament amb carro. Va ser el Dr. Carreras qui el va curar. Passats els anys van arribar a la conclusió que era un problema d'al·lèrgia. Dona la coincidència que anys més tard, va ser en el carrer de Granollers que mena a La Roca, on jo vaig anar a viure amb els meus oncles. La iaia ho comentava recordant les trifulgues que havien patit per anar, quan tocava, a visitar el metge que havia salvat el seu fill.

Els meus avis materns eren en Joan Tarrés i la Roseta Brunet. Apart de ma mare la Nati, que era la gran, tenien altres dues filles, la Valentina i la Maria. La Valentina feia de modista a casa, ma mare i la tia Maria treballaven a la fàbrica de dalt. Quan els meus pares es van casar el maig del 36, ma mare deixà la fàbrica. Ca seva en deien cal Cosme, perquè aquell era el nom del meu besavi, que vaig conèixer, i que va morir avançats els noranta anys.

El recordo amb camisa de dormir i un estrafolari *estrenyecaps*, similar al que sempre, fins a la seva mort, va dur la iaia Margarida -l·ligat a l'entorn del cap amb betes-. Si els Ponsa eren pagesos, l'avi Tarrés –el padrí, així l'anomenàvem- era contractista d'obres. Una seva germana, la tia Esperança, menava la carnisseria del seu marit, el Martí Torras, assassinat pels republicans juntament amb l'avi Estevet i el Jaume Brunet Playà, pagès, un dels germans de la iaia Roseta.

La nena de l'hostal

Jo era la nena de l'hostal com segurament havien nomenat abans a les germanes de l'avi Estevet, únic baró entre mig de moltes noies, i posteriorment a la tia Teresa –la Treseta- única dona entre els seus germans. Si el caràcter de la iaia Margarida venia ja marcat pel fet d'haver tingut de prendre les relles de ca seva -a ran de la mort prematura de sa mare-, i tenir d'ocupar-se de pare i germans, als que s'afegiren ben aviat madrastra i germanastres, després que son pare es casés novament, quan es maridà amb l'Estevet de l'hostal, hagué de conviure amb una bona munió de cunyades. Les ajudà primer, a mantenir una bona convivència, després, a trobar-les-hi parella amb qui formar família, procurant equipar-les amb un bon *ajuar* i una bona dot.

El meu pare

El meu pare fou el primer alcalde a l'entrada dels *nacionals*. Era un home bo, temperat, gens donat a la revenja. Sort n'hi va haver!

Els que el van nomenar li van dir: **que ho deixaven al seu criteri. Que fes justícia i netegés el poble de tot allò que no li agradés**, naturalment fent referència a les persones. Crec sincerament que mon pare va ser un home just. Tot i saber qui eren els qui havien assassinat el seu pare i que anaven per ell i els seus germans, mai utilitzà el càrrec per a tornar-s'hi.

Era un gran fumador de cigarretes, però també de *senyorites*, algun *caliquenyo*, i alguna *fària*, tabac usual en aquells temps. Moltes vagades va intentar deixar-ho, però mai va reeixir. Llavors es posava a la boca un ramet de menta o romani, fins que hi tornava.

Parlant del meu pare, jo li escorcollava les butxaques en temps de castanyes. Servien de premi quan el fred es deixava sentir. Ens les oferia el vespre, quan tornava a casa, després de fer la darrera línia Manresa- Pont de Vilomara com a premi. Altre gratificació era la *pegadolça* que, de tant en tant, ens era permès comprar a ca la Miquelona o una paperina d'olives sevillanes perquè les que la iaia preparava eren amargants i als nens no ens agradaven massa.

La meva mare

Jo la definiria com una dona senzilla, enamorada del seu espòs, sotmesa a la iaia, única que comandava la vida a l'hostal. Amb els anys, ja morta la iaia, la seva forma de ser va canviar. Es diria -vist des de fora- que volia prendre'n el relleu.

La veritat és que pocs anys vaig conèixer amb ella. Passar-hi les vacances no era el mateix que estar-hi nit i dia, tots els mesos de l'any. Era una persona alegre, li agradava cantar. Jo diria que la nineta dels seus ulls era el meu pare des de sempre, fins a la seva mort. El va sobreviure malament.

El tiet Francisco

Era un personatge especial al que jo estimava molt. Era cridaner i un xic autoritari. Mentre va viure a casa, dormia en el que nomenàvem quarto fosc. Cada any, els Reis, m'hi deixaven regals que ell propiciava. També recordo el seu entusiasme per a disfressar-se per Carnaval, costum arrelat entre la gent del poble. Tots hi col·laboràvem. Quan es va casar amb la pubilla de Cai Billo, se n'anà a viure a casa d'ella, la tia Maria, filla única. Era un barri a la sortida del poble prop del riu, on hi s'havien instal·lat els immigrants andalusos que havien arribat al Pont. Sabeu com l'anomenaven? *El forastero*. Li agradava imposar la llei.

La iaia Margarida

Pel que fa a la meua àvia, era una gran dona. Ajudava sempre a tothom i, malgrat aquell caràcter bonhomíós, li era difícil perdonar. Deia que si pel fet de no perdonar a aquells que havien anat a buscar i assassinat el seu marit no se li permetria d'entrar al cel, **doncs tranquil·lament em quedaré fora. No puc ni podré perdonar-los per anys que visqui**, assegurava.

Era la mateixa dona que, quan sabia d'una necessitat, tot i que l'economia de tots era minsa, corria a ajudar. No hi havia dia que no enviés a ma mare, i posteriorment a mi, a portar un pot d' escudella i carn d' olla a aquella persona que malalta i sola, no podia espavilar-se. O be a aquella partera que amb prou fills petits no tenia temps per a cuidar-se. A l'Assumpció, que amb el seu mal de pot es consumia al llit, als seus vint anys.

Si algú moria la cridaven per vestir el difunt, si una dona anava de part era la iaia qui feia de llevadora. La recordo com si fos ara, vestida sempre de fosc, amb davantal, ulleres a la punta del nas, monyo a mig clatell, unes *ondes* sobre el front. Tothom respectava la Margarida de l'hostal. Fa uns anys, l'ajuntament del Pont li va dedicar una plaça amb el seu nom.

Era ella qui ho disposava tot a casa. Els meus pares i l'oncle Francisco, es desvivien per la iaia

El pont romà

Situat a l'entrada del poble, a la part baixa, el pont romà de la carretera que mena a Manresa fou, durant molts anys, la única entrada des de la capital del Bages. Era estret, no hi passava més que un carro. Si se'n trobaven dos al bell mig -hi havia com un balcó a banda i banda per preservar la gent- l'un o l'altre tenia de recular. L'accés dels vehicles era difícil. Quan en alguna ocasió algun autocar venia a reforçar la línia d'autobusos de casa - perquè el nostre s'havia espatllat- deixava la gent a l'altra banda del pont, al raval, perquè no es veien en cor de passar-lo . Tant el pare com l'oncle sabien be com fer-ho i malgrat tot, més d'un cop havien fregat la carrosseria.

Durant la guerra van estar a punt de volar-lo qui sap lo vegades. La iaia el sortia a defensar com a cosa pròpia, escridassant els responsables. No en va, cas de sabotejar-lo, l'hostal també hauria rebut.

L'hostal del Pont

La casa on vivíem li deien l'hostal. Era una casa gran de pagès, amb moltes habitacions que llogaven a gent de pas -cal tenir en compte que la situació de la època no tenia res a veure amb els moments actuals-.

A la part posterior hi havia el lloc reservat al bestiar, una cleda on tancar els ramats, corts de porcs, gàbies de conills, galliners.

Els meus avis i pares manaven les terres de l'amo el Sr. Antonio Jover, un terratinent de Valladolid que tenia molts fills i molts criats. Al! Tots parlaven castellà. M'agradava anar-hi a jugar. A vegades fins i tot em convidaven a dinar.

Durant la guerra civil l'hostal fou seu dels republicans. Com que la casa era prou ampla, els militars utilitzaven part de l'habitatge mentre que, a l'altre, les dones de la meva família esperaven el meu naixement.

Pobre nena deien quan vaig néixer, tan maca i sense pare... pensant que, com tants, el meu progenitor havia caigut o es trobava qui sap on.

El meu pare, conscient de que no tardaria a néixer son fill-a, havia arribat a les dotze de la nit del dia vuit de març i jo vaig néixer dues hores després, a les dues del dia nou. Em van batejar dues vegades, la primera ho va fer la meva àvia, la segona, a la parròquia, on vaig anar caminant quan ja tenia dos anys, condicional, per si la primera no havia estat tinguda en compte.

A l'hostal vam conviure doncs, tota la guerra, amb els militars republicans i amb una bona munió de refugiats. El celler, amb unes botes enormes, serví d'amagatall a mon pare i els dos tiets que, cansats d'intentar passar la frontera -quan no queia un, era l'altre qui ho feia- a través de Sant Llorenç de Morunys, van decidir quedar-se a casa, amagats.

Posteriorment el tiet Carles aniria a refugiar-se a L'Hospitalet de Llobregat, a casa d'un amic d'internat del meu pare, el Jaume Ballart i de la que seria la seva esposa la Francisqueta. Eren pagesos.

Sabeu com s'entretienien els homes de la meva família? Doncs jugant i fent roba per la seva filla-nebodeta. Adhuc, el tiet Carles, va brodar un bonic edredó pel meu llitet, que tristament s'ha perdut. Tant que m'hauria agradat poder-lo conservar!

Vaig ser la seva joguina fins que vaig començar a enraonar. Llavors, els preocupà que pogués delatar-los...

Mai em faltà res. S'ocuparen de que tingués el necessari, els d'un i altre bàndol. Sempre he pensat que possiblement, aquell període, influí de forma important en la meva manera de ser: per a mi la raó no està mai en un sol costat. Arreu hi ha bo, i no tant bo. Cal saber garbellar-ho.

A l'hostal sempre havien tingut al menys un gos. El pare i els oncles eren caçadors de conills i perdius. En certa ocasió es tornà rabiós i el pare hagué de sacrificar-lo en plena nit, tan gran fou l'enrenou que ocasionà. Aquell ensin em durà força temps. El culpable fou algun gos forà o de ramat que el mossegà, però ningú hi parà atenció.

Formant part del conjunt de l'hostal hi havia un gran femer i un espai on guardar llenya. Tot i distar uns dos cents metres del riu, la iaia explicava que el Llobregat, a finals del segle passat (XIX), havia arribat a cobrir el femer i la carretera per l'altra banda. Deuria ésser un espectacle dantesco ja que l'amplada s'assimilava a la d'un oceà.

A mitjan del segle SXX va haver-hi una gran riuada, l'aigua va pujar molts metres malgrat els esforços de controlar-la des de la resclosa. A casa de l'oncle Francisco a *Cal Billo*, se'ls va inundar la part baixa de la casa on hi tenien corrals i galliners. Gairebé se'ls va ofegar tot el bestiar. Davant ca seva hi havia altres cases, alguna de les quals el riu s'emportà.

Els estadants

La iaia era qui menava l'hostal, feia el menjar i hi rebia a gent concreta: *els muntadors* que venien a muntar telers a les dues fàbriques tèxtils, única font de treball, tret del camp. Fou un d'aquells muntadors que s'enamorà de la tia Teresa i es casà amb ella. L'empresa Roca i Umbert que tenia una fàbrica a Monistrol de Montserrat li encarregà la direcció. Posteriorment fou traslladat a Granollers.

L'hostal acollia també, algun viatjant de comerç, a la guàrdia civil –sempre anaven en parella i feien una sentor especial- algun pastor de ramat -també d'olor concreta- i tots els divendres vespre, dissabte i diumenge, fins després de dinar, a dos *senyors* de Sabadell que venien a pescar i caçar, segons temporada. –Arribaven al Pont amb el cotxe de línia i se'n tornaven d'igual forma per anar a agafar el tren a Manresa-. Havien fet gran amistat amb els de casa, i menjaven a taula amb nosaltres, amb la família.

Després de sopar organitzaven timbes de *brisca*, a les que la iaia participava. Els agradava molt cantar i no hi havia dia que no fessin llargues cantades, a l'estiu a la fresca, a l'hivern vora el foc.

Sempre hi havia qui es convidava els vespres del cap de setmana, els directors de les fàbriques, les germanes de la mare, el rector. Venien a fer petar la xerrada amb el Sr Mateu Iglesias i el Sr. Mariano Soler. Ells convidaven a cava mentre durava la gresca. Passats alguns anys vam arribar a conèixer les seves famílies, amb les que s'establí estreta amistat.

Ara sorprèn comprovar que ja no canta ningú, s'han perdut les cançons tradicionals. La nostra família sempre ho havia fet en tota mena de trobades i celebracions. El novembre de 2001, quan vàrem celebrar els 90 anys del tiet Carles, que malauradament moriria el 31 de gener de 2002, vàrem fer una repassada al repertori habitual. Penso que deurà ser un dels últims actes, amb recital inclòs. Els joves d'ara no en saben. És una llàstima ja que forma part de la nostra cultura catalana.

La meva dèria pels fogons

Crec que l'inici de la meva dèria pels fogons ve d'aquells temps. Malgrat els meus pocs anys, em tocava de servir la taula dels estadants – si als set me'n vaig anar a viure a Granollers vol dir que en tenia menys de set-. La cuina em fascinava i com que a la iaia li plaïa la meva afició, em permetia que l'ajudés. Se'n sentia ufanosa. Em permetia de fer assaigs de coses que m'inventava a partir del què li havia vist fer a ella.

La cuina i els atuells

La cuina de l'hostal era lúgubre, amb una sola finestreta que donava al carrer. Necessitava sempre llum artificial i en aquells temps, les bombetes eren de poca potència, per no gastar. La pica on rentar plats era ampla, de marbre fosc i gastat. Rera, uns armaris guardaven plats i demes estris.

Una ullada als atuells d'aleshores resulta evocador: grans cassoles i olles, pots que romanien sempre al foc d'aquella *cuina econòmica* que calia omplir de llenya o carbó. O aquell minúscul fogonet de *carbonet*, on coure botifarres i sardines, o la gran olla d'aram penjada sobre el *foc a terra* (llar de foc) que servia per a tenir aigua calenta per a tots els usos, fos per rentar-se, o per a fer un caldo. També per a coure-hi les conserves: de tomàquet, de préssec, de pruna, que acumulàvem quan n'era el temps, i que servien per a la resta de l'any.

M'impressionava una tirallonga llefiscosa que hi havia sempre penjada a la cuina, on totes les mosques s'hi enganxaven. Quin fàstic feia! Era una de les poques formes d'atrapar-les. La iaia, que no les suportava, anava tot el dia amb una paleta a la ma per a ensopegar-les. No existien productes per eliminar-les com ara.

El celler

També era llòbrec el celler, terrorífic per a mi, on s'hi apilaven gerres amb pebrots, olives i col-i-flor amb vinagre i herbes. Tot i que he intentat preparar-ho igual que feia la iaia, mai no ho he aconseguit. Serà perquè on jo ho guardo no té les condicions que tenia aquell celler?

Jo tenia molta por quan em demanaven d'anar a cercar alguna menja, ja que també la fruita i la verdura hi tenien lloc preferent. Hi havia unes teranyines que mai més he vist enlloc. No cal dir que l'olor era irrepetible, una barreja de vi, pols, salaborr, resclosit, humitat...

Les conserves

Respecte a les coses que es conservaven, les més espectaculars eren les guardades amb sal, és a dir, el porc, fruit de la matança, spectacle sinistre que es reproduïa any rera any. Veure el *matarife* i com treballaven les

mocaderes era un espectacle insòlit, acompanyat d'aquells malaurats gemecs que feia la pobre bèstia, la pudor de quan el *sofrimaven*, la sang que es vessava carrer enllà. Sort que els tastets posteriors feien oblidar tan tètrica visió, botifarres de sang, llardons, carn crua amanida...

Aquelles conserves tenien lloc específic, protegit d'humitat i llum en un quarto al capdamunt de l'escala. Quina olor feia! Quina humitat desprenia!

Les malalties

Estan en el meu pensament les malalties que aquells anys difícils se n'enduien a molts joves: la tuberculosi, el mal de pot, o una simple intervenció d'amígdales, com la que acabà amb la jove vida d'una de les meves amigues quan teníem set anys, la Mª Cinta de cal Quel, o altra malaltia que mai més he sentit esmentar, produïda per la picada d' un poll, *el piojo verde*, que segons deien, es reproduïa a les escombraries...O aquell *mal dolent*, que afectava a tots aquells que es morien, i no sabien de què.

Eren anys crítics, mèdicament parlant. Hi havia epidèmies que es combatien amb vacunes. Calia fer una llarga cua, a cal senyor metge, com li dèiem aleshores, amb el braç nu, esperant el teu torn per a vacunar-te. Una xeringa servia per a tothom, un mateix cotó fluix xopat d'esperit de vi, preparava la pell on fer la punxada. Suposo que, de tant en tant, alguna infecció es deuria produir per falta d'higiene...

El Dr. Barbero se'm tenia de treure de sobre, **què hi fas aquí? Ja te la vaig posar la setmana passada!** Ves a saber per què ho feia...

Calia prevenir, ja que qualsevol malaltia era perillosa en un temps que escassejava tot. Una broncopneumonia, després del xarampió, va estar a punt d'acabar amb la vida de la meva germana tercera, la Tina. Era el dia de la festa de l'alliberació el 26 de gener, que els pares ens van dir que la nostra germaneta (de pocs mesos) estava molt malalta, que potser es moriria. Sortosament ho va superar.

Consti que m'agradava estar malalta perquè tots estaven pendents de mi. Em preparaven menjes especials, un peix bullit amb patates i ceba molt oliat, un ou remenat amb aigua, o unes sopes que em semblaven diferents. A més a més, em deixaven quedar al llit amb l'estufa encesa i la mare em feia companyia.

La por

Sempre havia tingut molta por : dels malalts que segons deien es tenien de morir, no fos cas que em toquessin i m'encomanessin el seu mal-, dels morts, dels lladres, dels pòtols que passaven sovint pel poble, de les

bestioles... Quan hi havia un difunt a la població, jo esquivava de passar davant la casa. Força anys vaig tenir un terror estrany pels morts.

Algú ens va explicar què eren els *focs follets* i nosaltres, la quitxalla, hi veiem les ànimes del purgatori maldant per un lloc millor a l'entorn del cementiri.

Quan ens en anàvem a dormir amb la meva germana Mª Rosa —soc la més gran de quatre germans, tres noies i un noi l'Esteve, amb el qual mai vaig conviure— com que dormíem a la mateixa cambra que la iaia, ella s'allitava més tard, nosaltres enraonàvem per a fer-nos passar la por. Si la Mª Rosa s'adormia i jo encara romania desperta, em tapava amb els llençols, cap inclòs. Feia unes suades que, en alguna ocasió, van fer témer als pares de que jo patia alguna malaltia estranya. Em quedava acurrucada dins el llit i no em destapava fins que els sentia travessar el llindar de la sala, que els duia a la seva cambra. Aquella por visceral em durà força anys. Fou ja casada que vaig superar aquell estat d'angoixa que em produïa qualsevol soroll i que m'obligava a quedar-me quieta, immòbil. Durant molts anys mirava sempre sota el llit abans de ficar-m'hi.

Els meus somnis eren també turbulents. Sovint em despertava plorant.

Postguerra, difícil per a tothom

La postguerra fou complexa per a tothom però mai ens va faltar què menjar. En els pobles era fàcil bescanviar productes de la terra i aviram amb els veïns. Sovint anàvem amb la iaia a Manresa per a dur ous, verdura i algun pollastre a aquells amics que, tot i la seva posició, no tenien res per a menjar, algun metge o advocat propers a la família, entre altres.

Per anys que visqui, no oblidaré aquells sacs amb pans rodons de més de dos quilos que venien de Solsona, pa blanc que feien durar tant com podien. O les lleties, les farinetes, les guixes que la iaia la Roseta, triava asseguda prop del foc. Imatges que mai han sortit dels meus records.

La iaia Margarida no parava de dir **si tens per a donar, no temis. És més difícil quan no tens res...** Tots érem conscients de que una guerra civil és molt més greu viscuda en una petita població com la nostra, d'uns centenars d'habitants, on la convivència és més complicada. Tots es coneixen massa. Saben d'enveges i rancúnies...

A l'hostal hi havia molt bestiar i aviram quan va esclatar el conflicte. Tant el pare com els oncles, amagats dins la casa veien, a entrada de fosc, com alguns veïns anaven a robar algun pollastre, gallina o porc per a satisfer les seves necessitats. A l'oncle Francisco era al que més li costava d'acceptar-ho. En més d'una ocasió li havien hagut de tapar la boca quan intentava escridassar-los.

L'economia era migrada

Tenien parcers per a cuidar les terres que la meua família defensava de l'amo. L'economia familiar però era migrada i els homes -el meu pare i el tiet *Francisco*-, feien, a més a més, de xòfer, primer de camió per altri, més tard, d'una línia d'autobusos entre el poble i Manresa. Teníem un petit autocar que li deien la *burreta*. Després en van comprar altre més important. M'agradava, quan em deixaven cobrar el ticket als viatgers. Passats els anys, en època de vacances, vaig aprendre a conduir amb un autocar. Així vaig treure el meu carnet.

El tiet Carles ja no va tornar a El Pont. Es va quedar a Barcelona on, apart de treballar, va estudiar per a Professor Mercantil.

Les dones de l'hostal

Així nomenaven a la iaia i a la mare. Es cuidaven dels horts i de l'hostal. Portaven a plaça les verdures i fruits de la terra que collien de bon matí abans no sortís el sol. Quan tocava regar, -anava per torn-, la iaia es llevava de nit i era ella qui obria i tancava els solcs, tota sola. Si jo la sentia arribar, li deia sempre el mateix, **tinc set**, i ella, complaent, em portava un got de llet que em semblava el més exquisit dels beures.

La meua aportació

Malgrat els meus pocs anys, recordo haver col·laborat en petites feinetes sobretot a l'estiu. Una d'elles consistia en triar ametlles. Des de l'hostal en menaven molts camps. Un cop collides, les abocaven a les golfes de la casa i llogaven gent per a treure'ls la pell verda. Després, les deixaven esteses a les pròpies golfes perquè s'assequessin abans d'ensacar-les. Recordo les tertúlies que s'hi organitzaven. Allà es parlava de tot el què passava al veïnat, el què era cert i també el que s' inventaven.

Altra feina que compartia amb la iaia era la d'anar a vendre a dalt el poble, -en el propi carrer-, fruites i verdures de l'hort. Portàvem unes balances romanes amb les que pesàvem patates, tomàquets de color de rosa i de sucra pa, prunes, mongetes, pebrots, albergínies... Aquells diners servien per a comprar el que no teníem. Les prunes eren japoneses, de sabor exquisit. M'enfilava a l'arbre per abastar-les i menjar-les directament, sense rentar com fem ara. Les pruneres eren prop de la sínia, on un *matxu*, amb ulls tapats girava al seu entorn per a fer pujar aigua. Quina imatge tan evocadora en guardo!

Ajudava així mateix, en temps de verema, a omplir aquelles boniques *portadores* de raïm picapoll o negre, que els homes traslladaven amb l'ajut de *ternals* fins a les tines on trepitjàvem el raïm, peus nus i la roba

arremangada. Les tines de l'hostal eren grans com mai més n'he vist. La majoria de veïns del poble hi venien a fer el seu vi. Apart de vi, la iaia feia mistela i vinagre per a ús propi i també per a vendre. Les botes que hi havia en el celler eren innumbrables, de diferent cabuda. Amb guix blanc es marcava el contingut.

Les menges

Les menges d'aquell temps eren sempre iguals, escudella i carn d'olla per dinar, sopa d'all, verdura o llegums amb cansalada o una truita per sopar. Escudella on no hi faltava el porc, la gallina, les verdures i llegums. Per a la sopa, arròs i fideus. La carn d'olla es repartia equitativament, verdures, llegums, cansalada, botifarra, ós del garró, una mica de pit de gallina, pilota. Quan era més complerta (dies assenyalats) hi posaven cap de costelles de xai, ossos blancs de vedella, peus de porc i un tros de conill també de vedella. La sopa, en aquella ocasió, era de galets. Tant la iaia com el tiet Francisco no acabaven mai un àpat sense una tassa de llet a la que sucaven pa, no importa el què haguessin menjat. Si era oportú, hi afegien una presa de xocolata -que sucaven dins la llet-. Berenàvem pa amb oli i sucre o pa amb vi i sucre i un got de llet.

Si venia algú de fora, el dinar es complementava amb un ou ferrat. Els diumenges era diferent: arròs, fideus a la cassola, macarrons, canalons, carn amb bolets. Si calia improvisar, es treia algun confitat de conill, costella o botifarra. El pollastre i el conill eren menges de festa. De vedella, n'hi havia tan sols en dies assenyalats: Nadal, Festa Major i a vegades, per Pasqua. Calia encarregar-la i la portaven de Manresa. A l'hora d'esmorzar es fregia la verdura sobrera del dia abans amb una mica de cansalada. M'agradava veure amb l'afició que se la menjava l'Alberta, persona estimada, que venia a ajudar en les feines de l'hostal, o la Margarida, aquella cosina del pare que havia quedat orfe i que va viure amb nosaltres força anys. Era una mica disminuïda pel que fa a l'enteniment.

El meu pare esmorzava sempre diferent. Era un home de poca vida -ho deien així quan algú no menjava gaire- i el cuidaven molt tant la iaia com ma mare. Li feien una sopa d'all amb un rovell d'ou i una gran tassa de llet amb sucre, mai amb cafè. Se'l prenia més tard, entre servei i servei a Manresa. Mentre va viure va esmorzar sempre igual.

Quan jo sortia d'escola passava sempre per casa la iaia Roseta. Tot i que no era tampoc de massa vida, m'agradava sucar pa a l'oli sobrant de fregir cervell, plat exquisit, que als meus avis de cal Cosme els agradava molt. Em divertia veure l'escuma que desprenia...

L'era

L'era de l'hostal era punt on trillar tots els cereals del poble. També lloc de jocs de la quixalla. Ens ho passàvem bé quan trillaven el blat. Un cop separat el gra de la palla érem feliços saltant-hi damunt, tot i les ires dels pagesos. El problema venia més tard, quan sortien aquelles butllofes que propiciava la pols i que produïen forta pruïja.

Al mig de l'era, un *matxo*, menat pel seu amo, rodava amb els ulls tapats lligat a un rodet, el que batia el blat. Era bonic veure'l rodar i sentir el pagès com cantava i renegava tot atiant la bèstia. O espiar com s'asseïen a fer *beguda*, com enlairaven la bota per a fer el trago amb aquell vi fresc que acompanyava sempre alguna menja -fer beguda en deien- a mig matí i a mitja tarda, àpat cobejat per nosaltres, els nens.

L'era quedava entremig del garatge de l'hostal, i la pellissa on es guardava la palla. Si passava algun pidolaire que no tenia on dormir, li deixaven fer-ho a la pellissa, després de proporcionar-li quelcom per menjar.

Tots aquests espais dels que parlo em porten a la memòria flaires especials, del blat, de la pellissa, de les tines. D'aquell enorme garatge ple d'eines, i no cal dir que, les que emanaven del celler o de les golfes, dels jardins i dels camps. De l'arnica, amb la que ens xopaven quan ens donàvem un cop, per tal de mitigar-lo. Dels llesamins del jardí de la fàbrica de baix davant l'hostal, l'efluvi dels quals omplia l'ambient general del carrer, tants n'hi havia!

Les golfes

Les golfes eren altre punt de trobada de la mainada, un espai que avui seria desitjat per moltes associacions. Com que disposaven de molts metres, s'hi podia trobar de tot: una pastera, coves i atuells, sacs de cereals, estenedors on penjar els tomàquets, el alls i el raïm de collita a collita. Un espai reservat per a penjar la roba quan es rentava, una gran estesa de patates i cebes, o un enorme gronxador, caixes de núvia plenes de Déu sap què... O les herbes remeieres que feien assecar i servien per a pal·liar molts mals, el poniol, la til·la, la Maria Lluïsa, la ruda, la camamilla.

La cotxeria

Esperàvem amb delit els jocs a la *cotxeria* -lloc on es guardaven els carros-gairebé a les fosques, ja que la llum era tan minsa que a penes enllumenava. Ens amagàvem a les menjadores que, a banda a banda d'un espai grandós, servien per a donar menjar als cavalls i, en més d'una ocasió, d'aixopluc escaïent per a fer la migdiada. El sostre de la cotxeria, de molts metres d'alçada, era ple de nius d'orenetes que any rera any tornaven fidels a ocupar els mateixos hàbitats. Quina alegria quan la iaia

ens deia, **les orenetes ja son aquí**. Cada mati, de bona hora, els hi obria les portes per a deixar-les sortir a passejar, a cercar aliments pels niers.

El safareig, el riu

Recordo aquell gran safareig on fer bugada, al que acudien algunes veïnes per evitar d'anar al riu, on majorment rentaven i estenien la roba les dones del poble. Els joncs de la llera servien per a penjar la roba neta, després de masegar-la amb el picador, element avui desaparegut que, com el lleixiu i el blau, formaven part dels estris de safareig.

Aquelles *munyques* de blau preciós que a mi m' enamoraven. Blau que només he trobat repetit en el cel dels Andes, *azul añil* com ells l'anomenen.

Sovintejava l'imatge de les dones amb una galleda o una pañera de roba al cap, caminant en perfecte equilibri, anant i tornant del riu.

Aquell mateix riu que a la meua àvia li servia per a rentar els cargols -menja molt apreciada per ella-, un cop dejunats durant nou dies dins una cargolera que guardava en el celler. Deixaven anar una bromera estranya, difícil d'extreure si no es feia a l'aigua corrent.

La iaia introduïa la cargolera de vímet dins el riu una bona estona. Després, iniciava altra sessió, la de coure'ls, rostits amb una bona picada i una punta de bitxo. Mai han estat sant de la meua devoció. De fet, no son ni carn ni peix i a mi, m'agrada saber sempre què menjo.

La vida a l'hostal, el fred i la calor

El fred i la calor són presents a la meua memòria. L'hostal era gran, centenars de metres quadrats. A la part baixa hi havia una gran entrada que donava als cellers, *la cotxeria* i l'estable on es recollien cavalls i carruatges. També hi havia una *comuna*, on fer les necessitats -que es buidava de tant en tant per abonar l'hort- en altre espai tenebrós al que de nit, ningú volia anar sol. Un ganxo de ferro sostenia trossos de paper de diari que la iaia tallava a la mida adient. Si tenies de fer una corredissa, era probable que no hi arribessis a temps, tant llunyana era la *comuna*, d'aquí que, era freqüent veure la iaia amb les faldilles arremangades des de l'entrada de la cotxeria. Alguns nens, sabedors de l'espectacle, a vegades romanien prop de la gran porta esperant veure aparèixer la Margarida de l'hostal arremangant-se...

A l'entrada principal, que es tancava amb una barra de ferro i una clau enorme, uns balancins de *rejilla* i unes cadires de boga eren lloc de repòs dels estadaants de l'hostal. Passat el llindar d'altra porta, hi havia una gran llar de foc amb escons per a seure-hi al voltant. Un esglaó separava aquell espai d'un petit rebost on s'hi guardaven, apart d'una gran sitra d'oli, les menjes que farien falta al llarg de la jornada. No teníem nevera. Un

passadís conduïa al menjador, la cuina i altre menjador més ampli per a dies senyalats, el mateix on menjaven els estadants forans.

Tot aquest espai s'escalfava simplement amb el *foc a terra*. Vol dir que, si hi estaves a prop, era força reconfortant però quan te n'apartaves...

Que bones aquelles torrades amb un bon raig d'oli, i aquella tassa de llet de cabra que ens sabia a manà, escalfada amb un tupí ran de la cendra. Llet que, de tant en tant, transmetia les *febres de Malta*. La iaia Roseta les tingué latents tota la seva vida.

Al primer pis, a la dreta de l'escala, i a l'entorn d'un gran saló amb bonics mobles tapissats i cadires d'època, hi havia tres grans habitacions amb els vestidors corresponents -que a casa en deien els *requartets*- i un gran quarto de bany, molt curiós ja que el lavabo consistia en un espai de força fondària, possiblement on hom es podia banyar, amb set o vuit aixetes que permetien que, set o vuit persones poguessin rentar-se al mateix temps.

Comunicant amb aquest bany hi havia altre habitacle on hi guardaven llangonisses i pernils. No cal dir que no existia cap tipus de calefacció enlloc. Encenien una petita estufa en el moment de despullar-nos, que apagaven un cop érem dins el llit. Calia tapar-se, nas inclòs, so pena de que es quedés glaçat. A l'hivern, escalfaven uns maons a la llar de foc que embolicats amb un tros de manta servien per escalfar els llits. Teníem també el *burro*, un aparell d'aram a manera de cassola amb tapa, i mànec llarg, que omplien de carbonet roent. Ma mare anava de llit en llit per a treure la fredor dels llençols. Calien moltes mantes i edredons per a suportar el fred.

A l'altra banda de l'escala hi havia sis grans habitacions, amb els armaris corresponents. Armaris curulls de roba de la llar, la majoria de lli amb les inicials de la iaia i l'avi brodades amb punt de creu, i uns grans baguls -a manera de maletes-, que a mi sempre m'havien impressionat. Llàstima que tot es va perdre.

Altra *comuna*, situada fora de la planta, feia necessari sortir a l'aire lliure davant de qualsevol necessitat. Si que hi havia, a totes les habitacions unes grans *gibrelletes* que usàvem sense vergonya, algunes ficades dins d'uns mobles especials, alts, amb tapa.

Hiverns molt durs. Estius calorosos.

El clima era molt més cru que ara. Els hiverns eren molt més durs, nevava, i la neu ens feia companyia, sovint, més d'una setmana. Els vilatans quedaven bloquejats al poble perquè el cotxe de línia no sortia. La neu que es glaçava i els pagesos no podien, pel mateix motiu, anar al camp. Les famílies romanien a casa, jugant a cartes o al domino, Al! I també resant

més d'un rosari. A ca nostra era devoció que la iaia no perdonava ni un sol dia. Si per una partida de *brisca* es deixava de resar, l'endemà calia resar-ne dos, o tres l'endemà passat.

També feia molta calor (clima Continental) i aquesta corresponia als dies de Festa Major, pels voltants de Sant Jaume, agreujada possiblement per la munió de coses que fèiem: curses de sacs, de bicicletes, partits de futbol quan el sol era més alt. El que passa és que ens importava molt poc, estàvem de festa i ningú en protestava com solen fer-ho ara els més joves. Una orxata d'ametlles o un xarop de grosella amb sífó ho arreglava tot. No existien els refrescos actuals. La Coca Cola era encara un producte de ciència ficció. Havíem, a més a més, estrenat el vestit nou que corresponia a l'estiu. En aquells temps remots tot estava molt calculat: Sant Josep, el 19 de març, era dia escaient per treure de l'armari la roba de primavera, mentre que la Puríssima -el 8 de desembre-, si tenies la sort de tenir abric, era el dia idoni per a ventilar-lo. Tot el poble feia la mateixa olor: de càmfora, la que emanava de les boles que les nostres mares-àvies es servien, per evitar el lladronici de les agosarades arnes.

Remembrances

Com oblidar aquell menjar que cada dia preparàvem pels porcs i l'aviram en grans peroles d'aram, i que xafàvem amb les mans. O la passejada per anar a collir herba pels conills, aquells *llacssons* o *morruts* de flor groga. Com donàvem ous durs esmicolats als pollets que romanien arrecerats sota una bombeta, per a protegir-se del fred, o com recollíem els ous del ponedor esquivant algun gall que ens importunava, i que xuclàvem després de fer un foradet a banda i banda.

M'agradava també trencar l'ou, treure-li la clara i sucar pa a aquell rovell encara calent. Després, a aquella mitja closca, la iaia hi posava vi que jo em bevia. Com ha canviat la manera d'actuar! Ara dirien que la meva àvia fomentava l'alcoholisme entre els petits mentre que, aleshores, aquella beguda era considerada com una mena de *reconfortant*.

Sabors que contrastaven amb altres menyspreats com el de l'*aigua de carabanya* o de l'*oli de ricí* que ens feien prendre quan no ens trobàvem be.

Cal una purga, deia l'àvia, i vet aquí que calia decidir-se per un dels dos remeis esmentats, de sabor detestable, igual que el de les pastilles de potassa, obligades pel mal de coll, o les vitamines que a l'hivern, deien que ens ajudarien a prevenir encostipats -suposo que deuria ser vitamina A-.

La purga o laxant posteriorment es solventà amb aquell *xarop de poma* de sabor embafador. Pel mal de cap, res millor que una cullerada de *Cerebrino*, medicina que vaig prendre anys i panys per la meva migranya.

Els ofegats

Guardo l'imatge macabra dels ofegats que, any rera any omplien de dol el poble, quan algun dels nens que es banyava al rec, -que alimentava la fàbrica de baix- o al gorg del riu, desapareixia sota l'aigua i era trobat qui sap quan, i on. Sovint, calia buidar el rec per a rescatar-lo. Llavors, tots corriem per a contemplar aquella estampa macabra, aquell cos blau, difícil d'oblidar. Perquè, el riu era la piscina oficial i, per a molts, l'únic lloc on banyar-se de forma tranquil·la.

No existien banyeres ni dutxes. La gent escalfava aigua i es rentava dins un coci gran a la mateixa cuina. L'aigua no era recomanable, *dissipa* deia la meva àvia quan, anys després, ja amb sales de bany com Déu mana, ens convidava a no abusar de l'aigua.

Berenar a la font

A l'estiu, anàvem sovint a berenar a la font. Preparaven bacallà esqueixat, una amanida de tomàquets i pa. Per a beure, vi amb gasosa i no cal dir que aigua fresca de la font amb anissos. Els berenars eren però reservats a les dones i mainada. Fèiem festa grossa quan algun diumenge o festiu, com el divendres Sant, podíem comptar amb la presència del pare.

Després d'assistir a l'ofici religiós, ens duïa a buscar espàrrecs i a pescar. Allò si que era festa. El peix que donava el riu eren *carpes* i *barbs*, molt terrosos. La iaia però els cuinava i ens els menjàvem. No crec que ara ningú sigui capaç de menjar-se'ls.

Sortides a berenar que servien per a comentar què passava en el poble, i posar-se al dia dels esdeveniments que cadascú, des de les seves possibilitats, havia descobert. De les trifulgues familiars i embolics conjugals, fins els esdeveniments polítics a nivell internacional. Cal no oblidar que eren moments difícils pel món en general, immerss dins la segona guerra mundial. La poca informació que arribava era a través d'algunes ràdios extraoficials que pocs, fos per convicció fos per por, accedien a escoltar. Explicar-ho? Únicament als més propers, a aquells que tinguessin un mateix neguit i esperança.

La desconfiança era gran i va durar, jo diria que en alguns casos, per sempre. Passats els anys, encara avui, ningú està segur del pensament de ningú. Aquella guerra civil va produir ferides que sempre més han supurat...

Potser els més joves, els que ja no tenen noció del què va passar, conviuen amb major desimboltura.

La Filomena de l'Angla

Altra estampa que tinc gravada és la de veure arribar a l'hostal a la Filomena de l'Angla, amb tota la seva humanitat. Era una dona trempada i

afable que li agradava enraonar. S'asseia a l'esglaó de l'entrada per a treure's les espadenyes, que canviava per sabates, operació que repetia, a l'inrevés, un cop acabada la compra, abans de tornar a ca seva o de retorn de Manresa. El camí a fer d'anada i tornada fins a l'Angla era dur i pedregós. També ho feia la seva filla la Mª Teresa. Si la mare era extravertida la filla era tot el contrari. La Filomena tenia, a més, una rialla encomanadissa, difícil d'oblidar. De tant en tant ens obsequiava amb préssecs. Que bons eren! Els d'ara, malgrat tenir millor aspecte no tenen res a veure amb aquells, collits a temps, madurats a l'arbre.

De sabor inigualable eren també les maduixeres que teníem a l'hostal, prop de la sínia. Quin plaer quan la iaia em deia d'anar a collir-ne: en posava un grapat al cistellet –especial, de boca poc ampla, molt alt-, altre a la boca. Les mans quedaven vermelles acabada la feina. Per llepar-se els dits, tanta era la dolçor!

També venia sovint a l'hostal l'Antonieta de cal Marones -germana de l'Alberta-, que s'ocupava de correus. Era la *cartera*. Sabia tot el que succeïa en el poble, qui escrivia a qui. Vivien amb el seu pare, el Tonet, prop de la plaça, en el carrer de l'ajuntament. Una i altra germana van ser molt discretes quan la guerra. Malgrat saber que el pare i els oncles estaven amagats a casa, mai van anar-se'n de la llengua per explicar-ho a ningú.

L'escola

A l'escola del Pont, hi havia una mestra per les nenes, la Srta. Aurèlia i un mestre pels nens el Sr. Fernando. Eren dues *institucions* en el poble. Se'ls comptava entre les autoritats. Els pares els consultaven respecte aquells problemes que no solventava el capellà. Llavors, era el mestre el que ho tenia d'esslorigar. No cal dir que, a l'escola, nens per una banda, nenes per l'altra. Únicament el patí era compartit. També els mestres feien la seva tertúlia, cosa que ens tenia preocupats, *són novios?* dèiem sempre davant les ires d' ambdós, solters...

Qui sap si s'acabava en el patí, m'he preguntat sovint. El que si es cert és que no els agradava que els controléssim. No cal dir que un i altre parlaven la **lengua del Imperio**.

Què fèiem a escola? Doncs de tot. Cantar, escriure, llegir, cosir, sorgir, punta al coixí, frivolité, ganxet. Preparar alguna obra de teatre, alguna dansa o taula de gimnàstica, aprendre versos per a recitar en dies senyalats.

Sempre que venia algun personatge al poble, era jo qui li donava el ram de flors i recitava el vers de benvinguda, des del bisbe, al governador. No se perquè era també jo l'encarregada de fer l'ofrena de fruits el dia de Sant

Isidre, festa tradicional de la pagesia, o treure la pilota en el partit de Festa Major. Recordo alguns versos, naturalment, en castellà. En totes aquelles ocasions l'uniforme obligat era el de *falange*.

La Setmana Santa

La Setmana Santa era festa esperada per molts motius: per a fer vacances d'escola, per l'espectacularitat dels Oficis religiosos que tenien un aparat especial, el d'anar a *matar jueus* reservat a la mainada. No era altra cosa que, amb carraques i pots o eines que fessin soroll, anàvem a voltar el poble per anunciar que la celebració religiosa era a punt de començar. No oblidem que, en aquella època llunyana, des del divendres Sant fins el Diumenge de Pasqua, era prohibit tocar campanes, escoltar música, fer soroll pel carrer. La meua àvia tampoc ens deixava fer pols, és a dir, no es podia escombrar mentre Jesús era de cos present deia ella.

Si ho feu, sortiran cuques, afirmava amb rotunditat. Quins temps! I a fe de món que en sortien, sobre tot, formigues, animals habituals en la primavera...

El que passa és que aquells temps van durar més del desitjat. El règim franquista, dogmàtic cristià, prohibia, els dies Sants, la circulació de vehicles, així com tota mena d'activitats lúdiques i esportives.

Passats els anys, poc abans de morir el dictador, recordo que encara era prohibit jugar a tennis...

Era també expectant la Setmana Santa, per l'obligatorietat d'anar a processons i a Via Crucis, pels Oficis religiosos que no s'acabaven mai, presidits sempre per les *digníssimes* autoritats, creients o no -tots simulaven ser-ho-, pels cànecs i carrinçons als que ens tenien sotmesos: des de el *Perdona a tu pueblo señor...* fins a la *Creu Sagrada creu amada...*, Altra imatge és la dels portants del Sant Crist amb aquell gran corretjam.

També per a preparar el *Monument* on s'instal·lava el Cos de Crist mentre se suposava enterrat. Quina gatzara fèiem per enquibir-hi tot allò que la gent del poble volia posar-hi: *torretes* (així en deien al meu poble dels tests) amb beses germinades, palmes i palmons engalanats amb llaços i tires lluentes, coixins de flors dels temps que cadascú preparava...

Assajar genuflexions per a reverenciar el sagrari, era altre capítol innovador per als més petits. Després, distribuir les hores de vetlla davant el Monument i fer veure, amb la cara tapada amb les mans, que ens concentràvem i resàvem. Quanta hipocresia retinguda! Quants interessos creats per a fer creure ser el que el què no érem, al menys la majoria.

Pasqua i les Caramelles

La Pasqua, a part de ser festa grossa amb balls, sardanes i concerts, oferia l'oportunitat de menjar la *mona* que el padri ens regalava. Ningú menjava, com ara, pastissos a diari. Suposava així mateix, dedicació plena a les Caramelles que havíem assajat tot el curs: ball de cintes i de bastons i les cantarelles habituals que prodigàvem casa per casa esperant, a canvi, les dàdives dels veïns. Després de fer recomptes, servien per anar d'excursió tots plegats i fer una costellada. Amb poca cosa en teníem prou. Tot ens conformava. Érem menys feliços que ara? No ho tinc pas massa clar. Teníem il·lusió per coses senzilles.

Ningú aspirava a posseir el món. Tampoc calia, com ara, competir per saber qui ha arribat més lluny en tot, feina, viatges, cotxes, matrimonis, diners. Això que s'en diu la societat de consum i que tan ens inculca la TV i els mitjans d'informació, i que nosaltres ens empassem sense piular, amb submissió acceptada.

Campaments del Frente de Juventudes

Els estius fins que vaig tenir nou anys el darrer va ser aquell que va morir Manolete, m'enviaven als campaments de la *Sección Femenina del Frente de Juventudes*, a Vallvidrera.

Quantes trifulgues per a ser admesa, control de polls, de doctrina del Movimiento.

Deuria ser una nena treballadora, ja que sempre em responsabilitzaven com a *Jefe de Dia*. Guardo encara fotografies en les que es veu el braçal que m'identifica com a tal. Per què m'hi enviaven? Suposo que amb la major bona intenció, per tal que podés sortir del poble, conèixer un altre ambient. Òbviament em sé de cor totes les melodies del *movimiento*....

La Carme de telèfons

Com a qualsevol poble, al Pont hi havia gent a la que agradava organitzar saraus. Parlo de la Carme de telèfons, la telefonista, -calia passar per ella per accedir a parlar amb qui fos. Una conferència et podia ocupar tot un dia-. Era una noia soltera molt ficada en tot. Ho sabia tot de tots, coneixia tothom. No costava gaire en una població que no arribava a mil habitants. Era un xic geperuda però la minusvàlua no l'afectava massa. Ella es cuidava de trobar nois i noies per a fer els pastorets -jo feia de mare de Deu- o per a qualsevol peça teatral, des de Terra Baixa fins al Pati Blau.

Cal tenir en compte que parlo d'una època, a principis dels anys 40, en la que no existia la TV, poca radio, i escasses maneres de divertir-se.

L'Esbart dansaire

La Carme va decidir que una bona manera d'entretenir els joves seria organitzant un esbart dansaire. Va contactar amb un jove de Manresa, -el

Vicenç dels ballets li dèiem-, perquè vingués a assajar un cop a la setmana i, heus aquí que, ben aviat, tot el jovent i canalla vam tenir una nova obligació: preparar ballets per les festes senyalades. Allò sí que ens agradava! Dansar amb parella! Teníem l'oportunitat de ballar amb aquells nois més grans que nosaltres que tant ens agradaven!

Amb el Fèlix, -un dels nois pel qual totes les nenes maldàvem- ens van escollir per a ballar primer *l'Hereu Riera* i la *Morisca* després. La cosa funcionà tant be, que acabada la Festa Major vam començar a assajar Caramelles, ball de Bastons, de Cintes, etc. No hi havia celebració en el poble que no anés acompanyada dels *ballets*. Comportava assajar un parell de cops a la setmana, obligació per a tots molt ben rebuda ja que ens permetia estar plegats. Ho fèiem a la casa de la vila.

Les Caramelles les anàvem a cantar, a part del poble, a diferents punts de Manresa, Viladordis i Rocafort. Els diners que es recollien servien per anar a passar un dia a Castellar de N'Hug o a Montserrat -a fer una costellada-. Érem feliços amb ben poc. Mirat amb ulls d'ara, tot sembla un pel ridícul, quan no hi ha cap mocós que no hagi creuat l'Atlàntic força vegades. Nosaltres anar a un aplec de sardanes, a Viladordis o a Juncadella ens semblava ja una epopeia. No cal dir, a més a més, que hi anàvem a peu.

La Festa Major

La Festa Major per Santa Magdalena, el 23 de juliol, era festa senyalada. Començava amb la matança d'aus uns dies abans, i l'arribada de convidats amb el cotxe de línia, la vigília. Si cada dia l'hora d'arribada del cotxe era esperada per petits i grans per a veure si arribava algú que no era previst - era una de les poques distraccions diàries de la majoria de veïns- què no seria la vigília de la Festa Major quan venien aquells parents llunyans que feia un any que ningú havia vist.

Altra festa grossa, apart de Carnaval i Pasqua, era l'aniversari de l'entrada dels nacionals *l'Alliberació* el 26 de gener. Totes tenien programa similar: el vermut -impensable la resta de dies de l'any- acompanyant el Concert del Migdia a la Sala després de la Missa, cantada pels mateixos músics que més tard farien ballar la gent del poble i convidats, petits i grans: ball de tarda, sardanes, i no cal dir que ball de nit, amb *toies i rams* inclusius.

No sé ben bé si la importància de la festa venia donada per les ballarugues o pel muntatge que suposava a les cases l'arribada de parents, que calia instal·lar en matalassos a terra per a dormir, o la *cuinera* que era requerida per a preparar el menjar i beure per a tanta munió de convidats. Els àpats serien avui insuportables per la gran quantitat de proteïnes que

acumulaven: diferents entrants en els que no faltaven els entremesos, canelons, llagostins, carn amb bolets, pollastre, pastissos, crema, ben regat amb vi de la terra, -de molt grau-, i amb cava. A l'hora de sopar, sant tornem-hi. Ningú però deixava de menjar. Sort que, el ball, serviria per a fer pair tant copioses menges.

Recordo també els àpats de restes que es servien passada la festa, *els colls i punys* i *els menuts* de l'aviram. M'agrada tancar els ulls i traslladar-me a aquella època dels anys 40. Les meves palpi-les recobren entranyables sabors que, malgrat haver intentat recuperar, repetint aquells plats, no m'ha estat possible de reeixir. Serà que avui les nostres apetències són diferents? o simplement és tracta de gusts avui desapareguts?

Particularment m'agradava la Festa Major, perquè entre els convidats hi havia els tiets de Barcelona, el *Carlos* i la *Francisqueta* amb els nens. Recordo de manera especial el Carles, amb el que ens portem quatre anys dia per dia. No hi havia cap any que no fes alguna *rabieta*. El veig com si fos ara, estirat a terra, plorant i picant de peus davant sa mare enfurismada. Era ella qui majorment s'ocupava dels nens. El tiet tenia prou feina per a tirar endavant la família, ocupat a l'empresa de construcció d'un cosí Carbonell. La tieta era modista. Amb la seva costura col·laborava a l'economia familiar. Era una dona molt senyera, sabia on tenia la ma dreta. Personalment crec que va ser de gran ajuda pel futur del seu espòs i dels seus tres fills. Tenien, ambdós, un gran sentit de família. Malauradament la tieta va morir jove, quan encara tenia molta responsabilitat familiar.

Altre record de la Festa Major és la presència al poble, de jugadors de futbol dels equips d'elit del Barça i de l'Espanyol: l'Estanislau Basora que era cosí germà de la meua mare, Calvet, Seguer, Biosca, entre altres, que les autoritats locals convidaven com a reclam de la festa.

No cal dir que les noies es posaven a punt per a veure a quina d'elles farien cas. Cada any però, venia una neboda del director de la fàbrica de dalt, la Rosita, que feia de model a Barcelona i se n'enduia un dels dos convidats. Donava gust veure-la amb els meus ulls de nena, tan bonica, tan mudada, tan pintada, tan rossa i prima. Es veia de lluny que no era del poble. La majoria de noies intentava assemblar-s'hi.

Jocs a la carretera

Les tardes d'un diumenge qualsevol, després d'anar a Catecisme i a Rosari, les ocupavem amb jocs a la carretera, a l'altra banda del riu: a la *xarranca*, a *seguir el rei*, a *gepes*, al *joc dels disbarats*, a *penyores*.

A penes circulaven vehicles, algun carro o bicicleta, -aquella joguina que va ser sempre el meu gran somni. Any rera any esperava que els Reis m'en

deixessin una al balcó però mai m'arribà-. Altre joc era el de *cuit i amagar*, cosa que fèiem dins les cases del poble a entrada de fosc, sota les ires de les mestresses de casa, ja que irrompiem a qualsevol llar.

El mes de Maria

Resulta divertit, passats els anys, recordar com esperava el mes de maig. Cada vespre tota la quitxalla anàvem a fer el mes de Maria a l'església. El rector, Mn Esteve, així ens ho tenia obligat. -Prefereixo no parlar d'aquell personatge, fruit d'una època que tant de bo no torni-. Resàvem el rosari, cantàvem les avemaries i les cançons que tocava, sempre diferents. A la sortida, ens trobàvem tota la colla de nens i nenes per a fer-la petar.

Després, em tocava fer una carrera per no arribar més tard del que els pares tenien calculat. Per cert que, en aquelles carreres, havia tingut més d'un esglai. Havia de baixar de l'església fins a l'hostal, per una baixada força ombrívola i pronunciada fins a l'estanc i jo, tenia molta por. En certa ocasió que mai oblidaré, mentre jo corria, una cosa estranya va xocar contra meu. Era un rat penat que, amb les ales obertes, va xocar contra el meu pit. Les escales que tenia de baixar fins arribar a casa, davant l'estanc, les vaig saltar no sé ben be com, després de treure'm del damunt, aquella estranya criatura. Suposo que sempre més vaig tenir cura de mirar enlaire, no fos cas que un encontre similar es reproduís.

Quan el mossèn havia d'anar-se'n, m'encarregava a mi de menar el rosari i les oracions. Les vegades que havia dirigit les pregàries i cants abans de fer la primera Comunió! El premi era sempre el mateix, estampetes i pa d'àngel.

La primera Comunió

Parlant de la primera comunió encara recordo que era ja fosc, quan el 3 de juny de l'any 1944 va arribar de l'Hospitalet la tieta Francisqueta per a provar-me el vestit i acabar-lo. El resultat fou òptim, era molt bonic, tal com ho demostren les fotografies.

M'havien fet creure que aquell seria el dia més feliç de la meua vida. Suposo que pels regals que reportava. Tantes coses ens van fer creure! Frapa recordar que, en el meu poble, únicament es podia combregar a la missa de les vuit del matí, això sí, havent dejunat a partir de les dotze de la nit. A Missa de dotze no es donava la comunió. Em demano per què?

En acabar la cerimònia, i després d'esmorzar, amb la *mama*, vàrem anar a fer les visites de rigor, avis, tiets, amics, i una cosina de la *mama* la Roseta, que malalta de tuberculosi, moriria poc després. Jo donava una estampa

recordatori i a canvi, rebia diners per a fer-ne el què volgués. Guardo encara el rosari, el missal i la diadema d'aquella efemèride.

Tinc mal record d'aquells tirabuixons obligats, amb els quals ens torturaven. Calia anar a dormir amb aquells *torcidos* que embolicaven els nostres cabells. L'endemà els treien, i els cabells es convertien en una mena de canelons. Dormir amb aquells cossos estranys feia molt mal!

Els pecats

La meva preocupació per a no fer pecats era gran. Tot em semblava punible, sempre creia haver fet allò que els capellans i més tard les monges carmelites en deien sacrilegis. Que si tocava l'hòstia amb les dents em podia morir, que si mirava alguna cosa prohibida —cal tenir en compte que gairebé tot ho era— me n'aniria de pet a l'infern! Així ho explicava el mossèn i també els capellans que venien a fer sermons, quan sovintejava la *Santa Missió*. Normalment venien jesuïtes, molt espectaculars pels cops d'efecte i de capa de donaven, movent-se a la trona com si estiguessin posseïts. Parlaven de Deu com si fos un personatge inabastable, que no perdonava res... i del dimoni.... !!;Tots el vèiem corrent entremig nostre, pudor de sofre inclosa.

Era pecat mirar un noi amb ulls no sé com, tocar-li la ma, ni que fos per ballar sardanes, àdhuc parlar amb ell a soles.

Ho era també parlar de coses transcendents com d'on venen els nens, o el que avui està en boca de tots: què vol dir fer l'amor. Tot eren temes tabú, impossibles i pecaminosos. Eren potser diferents les persones, pel fet de no tractar alguns temes? Jo diria que, ni millors ni pitjors, simplement més hipòcrites. El mal existia, i segueix essent el mateix, estigui o no a la boca de ningú. Pecat amagat mig perdonat? Potser sí, però a ningú el preocupa tant com els preocupava en aquelles èpoques, quan la ignorància regnava arreu, quan l'educació i la cultura eren obviats, sobretot als pobles, quan dominava allò de **a més cultura més problemes**.

Voldria remarcar que a mi, ningú em donà cap tipus d'orientació sexual. Era habitual, al sentir converses dels grans, que tots callessin quan tu entraves en el lloc on ells parlaven.

Deien, **compte, hi ha roba estesa**, per indicar la presència dels infants. Em va costar d'entendre per què ho deien.

Vaig tenir sort de que el meu futur espòs, m'alliçonés en tot allò que vaig tenir la gosadia de demanar-li. Em costa d'entendre que no hi haguessin més ensurts dels que hi havia.

Calia demanar a alguna amiga sobre els *misteris de la vida*, com se'n deia aleshores, si volies estar un xic al corrent. La veritat és que jo era una mica infeliç i no em preocupaven.

Sabia dels encontres d'alguna de les meves companyes d'escola amb els seus cosins i amics, jocs estranys que aleshores no entenia. Quanta ignorància!

Les Processons

Les Processons del meu poble és altre fenomen a recordar: les solemnes de Corpus, les de Setmana Santa amb el Via Crucis, així com les disfresses que ens posaven per emular a Jesús, a la Verge, a Judes o a Sant Joan.

Jo i la Teresa de cal Sallent acostumaven a representar el nen Jesús i Sant Joan. Ens omplíem les butxaques d'ametlles i nous, i passàvem el temps menjant, sota la indignació dels mestres i del rector.

Qui no recorda el Rosari de l'Aurora, o els cants pels carrers del poble sota la mirada dels incrèduls habituals, aquells que ens assenyalaven amb el dit perquè no s'acostaven a l'església ni al confessionari, on era costum passar, al menys, un cop per setmana?

Era un control -ara vist amb retrospectiva-, com podia ser-ho el de la guàrdia civil, o el dels mestres.

El maquis

El meu poble va viure de prop el problema del maquis. Hi havia força cases de pagès abandonades: Can Riera, Cristrell, Sant Jaume, la Casa Nova, El Playà, Cal Companyó, Roviralta i moltes altres, que els servien d'amagatall. Gent del poble feien d'interlocutors i els notificaven quan i on podien fer-se amb menges i diners. El maquis era gent senzilla que no acostumava a voler cap mal a ningú. Agafaven el que necessitaven per a menjar i sobreviure en un país que els era hostil, on un dictador els cercava per afusellar-los. El seu gran pecat era d'haver lluitat a l'altre bàndol, fos per idees fos per ubicació de la gent quan esclatà la guerra.

La guàrdia civil, encarregada de la seva recerca i captura, feia constants batudes per abatir-los però sempre hi havia alguna bona ànima que els advertia del perill.

Va existir una forta llegenda amb el maquis **Massana**, del que deien que robava als rics, per a donar-ho als pobres, burlant-se sempre de la benemèrita guàrdia civil. Hi havia una cançó de la època que es titulava *Esperame en el cielo* que **Massana** dedicava sempre al cap de la guàrdia civil, a través de radio Manresa.

El meu padrí Joan, de cal Cosme, el mestre d'obres, va passar un dia i una nit d'hostatge del **Massana** a Oristrell, juntament amb altres tres persones: el Magrans capatàs de boscos (del Pont), l'amo d'Oristrell el Sr. Fontfreda i el seu fill, veïns de Barcelona.

Els maquis van aparèixer mentre dinaven i van demanar a Fontfreda una quantitat de diners. Havien programat com hauria de treure'ls del seu banc a Barcelona sense que ningú sospités.

Tenia d'enviar-hi el seu fill que agafaria, d'entrada, el cotxe de línia fins a Manresa per anar posteriorment a Barcelona amb tren. Sabien a quina entitat bancària podia recollir els diners que l'hi reclamaven.

Tot hauria anat bé si *el Magrans* no hagués intentat fugir de nit, mentre tots aparentaven dormir. Li van disparar un tret a la cama per evitar que s'escapés. Els propis maquis van curar-lo després d'assegurar-li que podien haver-lo mort, però que no era aquesta la seva pretensió. Tot acabà de forma plàcida, una vegada el noi Fontfreda arribà amb els diners.

El somatén i les campanes

Tots els pobles acostumaven a tenir una patrulla de veïns voluntaris per vigilar, que nomenaven el *somatén*. Qualsevol hi podia pertànyer si era addicte al règim. Li suposava possessió d'arma i l'obligació d'anar a defensar el poble, quan les campanes tocaven i el reclamaven a *somatén*, que equivalia a: perill. Va ser precisament a Rocafort, el poble veí, que van setiar un malfactor, i sense judici previ, els membres del *somatén* el van passar per les armes. Quanta bestialitat sota la ignorància!

Campanes que servien per a anunciar qualsevol esdeveniment: l'Àngelus a les 12 del matí, a oració a mitja tarda, la mort d'un veí (toc diferent si era home o dona) un enterrament, un casament, un bateig, foc, tempesta.

Per cert que era costum, quan hi havia un bateig, que els padrins, un cop batejada la criatura, tiressin confits a la sortida de l'església. No cal dir que l'esdeveniment era esperat per tota la mainada del poble.

Esquellots

Parlant de costums n'hi havia altre que m'impressionava: els *esquellots*. Es produïen quan algun vidu o vídua es tornava a casar, en segones núpcies. El poble sencer s'apalancava davant la seva llar amb tota mena d'estris per a fer soroll i gatzara fins que els nous esposos convidaven a galetes i vi bo. A vegades duraven la nit sencera.

Tots es quedaven en el Pont mentre jo era enviada, potser si que amb bona fe, a Granollers, a la quinta punyeta. Recordo les llàgrimes que em suposà. Sort de la companyia de la Manela, la noia que feia de *minyona* als tiets, filla també del Pont. Jo dormia en el mateix quarto que ella. Era la meva confident. Era la Manela qui em consolava. Ella ho havia passat encara pitjor. Ho havia hagut de deixar tot, pares germans i amics per anar a fer de *minyona*, a Barcelona, quan era molt joveneta. Eren molts germans i tots tenien de treballar per a sobreviure.

Un bon dia de setembre els pares em van acompanyar amb tren a Granollers. Calia anar de Manresa o Sant Vicenç de Castellet fins a Montcada i Reixach, canviar de tren i d'estació, i agafar altre tren, el que ens conduiria fins a Granollers. El viatge era una autèntica epopeia! A Granollers, un cotxe de cavalls –una mena de *diligència*- duia els viatgers des de l'estació del Nord fins a la Fonda Europa.

La meva nova llar era, a partir d'aquell moment, una casa dins el jardí de la fàbrica de *cal Umbert*, a la carretera de La Roca.

El primer curs a Granollers

Em van enviar a col·legi a l'Escola Vedruna de les Germanes Carmelites, al carrer Guaiquil, amb la germana Cirera primer, amb la Juana després. Amb elles vaig fer estudis de Comerç, Pintura amb la germana Mercedes, música amb la germana Mª Teresa, labors amb la germana Dolors. Jo volia haver estudiat batxillerat però com que calia anar a l'Institut, i allà hi havia nois i noies, els meus oncles no ho van considerar pertinent.

Si que em van apuntar a classes de ballet al Casino amb la Mª Teresa Solé, suposo perquè, en aquells moments, quedava bé. Hi anaven les nenes de les famílies benestants.

El meu somni d'anar a la Universitat es va veure esquinçat. Ja casada, vaig fer l'ingrés per a majors de 25 anys per a cursar Història. Era la meva assignatura pendent!

Si que rebia classes particulars de francès i anglès per part de la Sra. Amèlia Schmidt, Vda. Farners, que vivia a La Roca. Era una dona de gran cultura que parlava moltes llengües. Havia viatjat molt ja que el seu pare havia estat embaixador a Mèxic. M'encuriosia el fet que donés sempre la classe amb guants. Mai vaig poder esbrinar el per què. Era una persona extraordinària i avançada en el temps.

D'aquells primers temps recordo l'afany per a tenir bones notes i poder estar en el *quadre d'honor* de l'escola.

Recordo també l'amistat amb les companyes de curs i amb la gent del veïnat. De manera especial a la Felisa, les seves filles Elvireta, Inès, la Pilar i el seu fill Manel. Amb ells passava tots els vespres després, de sopar. A l'entrada de casa seva a l'hivern, i a la fresca amb les cadires sobre l'acera així que feia bon temps, convíem estones agradables: triant blat de moro, cantant o aprenent danses amb la Laura i la Montserrat.

També guardo gran record de les anades a Barcelona i de les trobades amb els oncles i cosins; el contacte amb la casa *cuna* que la família Roca Umbert -on treballava el meu oncle com a director- tenia per els fills de les seves treballadores. Organització que menava la meva tia, amb la col·laboració de monges josefines.

Com oblidar les trenes que em feia cada dia la germana Matilde tot just em llevava, o el dinar que m'esperava al sortir d'escola, en aquella llarga taula que compartia amb els nens de la *cuna*. L'escudella i la pilota, els bunyols de bacallà, la crema. I també els jocs al jardí, els cants i els *resos*.

Els pares venien poc a Granollers

La iaia era qui més sovint venia, per a veure la seva filla, la tia Teresa, mentre que els meus pares venien poc. Menys encara els germans. El viatge era llarg i car. La presència de la meva família no era, a més a més, massa ben rebuda pels meus oncles. Els consideraven inferiors. Mai anaven enlloc amb ells. Jo me'n donava compte i em dolia enormement.

Quan se'n tornaven, procurava guardar el tovalló amb el que s'havien eixugat. Era el que més m'aproximava a ells.

Ens servíem poc del telèfon. Jo anava a casa meva per festes assenyalades i per vacances d'estiu. Normalment m'acompanyava la Manela. Baixàvem a l'estació de Sant Vicenç de Castellet i seguïem a peu fins el Pont, uns sis quilòmetres. Si hi anàvem amb els tiets, ens venien a rebre amb una tartana de l'hostal, que tenia uns preciosos coixins vermells.

Era una nena de ciutat

Quan arribava al poble tothom em mirava amb curiositat. Era una nena de ciutat, tots m'envejaven. M'ha costat d'entendre-ho i de perdonar. En repetides ocasions, ja de gran, havia demanat als pares per què m'hi havien enviat. Mai vaig tenir una resposta sincera. Possiblement desconeixien què els havia induït a fer-ho. No tenien però el sentiment de culpa que jo sempre els he atribuït.

Costa de comprendre que uns pares es desentenguin d'una nena de set anys, si no és per una causa molt greu. En aquell cas, no crec que existís. Possiblement n'era responsable la iaia.

Els anys que segueixen son trists per a mi. Em trobo desplaçada i tinc la sensació de que se m'han tret de sobre. Em quedo, de cop i volta, orfe total. Quan torno al Pont tothom em mira diferent. Els propis germans i les amigues m'envegen. Per què em demanava jo? Per què no entenen la meva desventura? Els nois s'acosten a mi com si fos d'altre planeta.

Per què L'Antoneta, la Mª Rosa, l'Isabel, l'Encarnació, la Dèlia no em tracten com abans? Em demanava, què els he fet?

M'adono però que vaig vestida diferent, que parlo altre llenguatge -el de ciutat-, que se de coses que al meu poble no es porten...

Esperava, des del fons del meu cor, que algun dia aconseguiria una família que m'estimaria. Tota meva! Aquell be que als set anys em van arrabassar. Si una cosa tinc d'agrair als meus progenitors és que em situessin a Granollers on, passats uns anys, la meva vida trobaria el què buscava.

Aquella ciutat va donar-me l'oportunitat de conèixer el que seria el meu company a per vida, l'Oriol, i els seus pares Joan i Maria, gent extraordinària que estimaven i es desvivien per tothom.

Amb ells vaig recuperar el goig de la família, de sentir-me estimada. Goig que es veuria ampliat amb el pas dels anys amb l'arribada de nou fills, de quinze nets, als que he procurat abocar allò que a mi em va faltar: caliu familiar.